

1932-1933 Yıllarında Taşrada Faaliyette Olan Resmî ve Hususi Matbaalar ile Bunların Neşriyatı Üzerine Bir Değerlendirme

MELEK YALVAÇ

Medeniyet Üniversitesi Doktora Öğrencisi
(melekylvc@gmail.com), ORCID: 0000-0003-2109-3763.

“ ” Yalvaç, Melek. “1932-1933 Yıllarında Taşrada Faaliyette Olan Resmî ve Hususi Matbaalar ile Bunların Neşriyatı Üzerine Bir Değerlendirme.” *Zemin*, s. 4 (2021): 270-293.

1864 *Vilayet Nizamnamesi* ile ihdas edilen ve taşra matbuatı ile yerel gazeteciliğin oluşumunda ve gelişiminde önemli bir yeri olan vilayet matbaa ve gazeteleri hakkında belirli şehirler özelinde müstakil çalışmalar yapılmış olsa da bunların iktisadi ve kurumsal yapıları ile kültürel fonksiyonlarını ele alan bütünlüklü çalışmalar henüz yapılmış değildir. Ayrıca, vilayet gazete ve matbaaları hakkında yapılan çalışmaların önemli bir kısmının Osmanlı dönemine yoğunlaşması,¹ bu matbaaların Cumhuriyet dönemindeki ahvaline ilişkin çalışmaların yetersizliği de dikkat çekicidir. Böyle bir durumun oluşmasında, vilayet matbaa ve gazeteleri hakkındaki en önemli kaynaklardan biri olan ve Cumhuriyet dönemine nazaran daha düzenli çıkan Osmanlı dönemi devlet ve vilayet salnamelerinin etkisi büyüktür. Bütçesi ve idaresi vilayetin uhdesinde olan bu matbaa ve gazetelerin tamamen ortadan kalktığı tarih kesin olarak bilinmemekle birlikte birçoğunun 1920’li yıllarda tasfiye edildiği söylenir.² Fakat bu yazının konusu olan 1932-1933 yıllarına ait belge dizisi, 1930’lar taşrasında azımsanmayacak sayıda vilayet matbaa ve gazetesinin faaliyette olduğunu gösteriyor.

1864 *Vilayet Nizamnamesi* ile her vilayette, vilayet matbaa ve gazetelerinin kurulması kararlaştırılmış ve bunların idaresi için vilayet mektupçuluğu görevi ihdas edilmişti. *Vilayet Nizamnamesi*’nin 20. maddesine göre hem vilayet matbaalarının yönetimi hem de vilayet gazetelerinde hükümet tarafından resmi ya da gayri resmi bir yazı yayınlanması gerektiğinde bunların düzenlenmesi ve kontrolü mektupçunun görevleri arasında sayılmaktaydı.³ Mektupçu merkezden atanıyor ve mektupçunun maaşı da yine merkezden ödeniyordu. Öyle ki mektupçunun vilayet matbaasını idare etmesinden dolayı ilave bir maaş aldığını gösteren arşiv vesikaları da vardır.⁴ Cumhuriyet döneminde de mektupçu, 1700 sayılı (1930) *Dahiliye Memurları Kanunu*’na göre devlet memurları hiyerarşisinde vali muavinlerinden sonra gelmekteydi ve yine merkezden atanmaktaydı.⁵ Vilayet salnamelerinden öğrendiğimize göre vilayet matbaa ve gazetelerinde mektupçuya

---

1 Osmanlı vilayet gazete ve matbaaları hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Uygur Kocabaşoğlu ve Ali Birinci, “Osmanlı Vilayet Gazete ve Matbaaları Üzerine Gözlemler,” *Kebikeç*, s. 2 (1995): 101-122.

2 Kocabaşoğlu ve Birinci, “Osmanlı Vilayet Gazete ve Matbaaları,” 103.

3 Kocabaşoğlu ve Birinci, “Osmanlı Vilayet Gazete ve Matbaaları,” 102.

4 Ayhan Pala, “Osmanlı İdaresinde Vilayet Mektupçuluğu,” *Belleten* 84, s. 299 (Nisan 2020): 304.

5 Pala, “Osmanlı İdaresinde Vilayet Mektupçuluğu,” 306.

bağlı çalışan kişiler de mevcuttu. İlgili arşiv belgelerinde bu kişilerin maaşlarının ise vilayetin hususi bütçesinden ödendiği görülmektedir.⁶

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi'nde Siyasi Partiler/Cumhuriyet Halk Partisi 490-1-0-0 fonu ile kayıtlı 107 pozdan oluşan belge dizisi, 1932 yılında vilayet merkezlerinde ve kazalarında faaliyet gösteren resmi ve hususi matbaalar ile bu matbaaların neşriyatı hakkında detaylı malumat vermektedir. Bu belge dizisi, "C.H.F. Kâtibiumumisi Kütahya Mebusu" imzası ile gönderilen 6/4/1932 tarih ve 38 numaralı genelgeye, parti teşkilatlarınca verilen cevaplardan müteşekkildir. 38 numaralı genelgeye göre,⁷ Cumhuriyet Halk Fırkası, Nisan 1932'de parti teşkilatlarından fırkanın neşriyat işlerini tanzim etmek için mayıs ayı sonuna kadar şu beş sorunun cevaplanmasını istemiştir:

1. Vilayette resmi matbaa varsa bu matbaanın makine ve hurufat cihetinden kabiliyeti nedir?

2. Resmi matbaa vilayet bütçesinden ne masrafa mal oluyor? Varidatından tahakkuk eden miktar nedir?

3. Vilayet ve merkez veya kazalarında hususi matbaa var mı? Varsa adı nedir ve sahibi kimdir ve Fırka'ya mensup mudur?

4. Hususi matbaa olmadığı ve resmi matbaa kapandığı takdirde Fırka maksatları ile müstacel neşriyat yapmak lazım geldiği takdirde nerede ve hangi vasıtalardan istifade edilebilir?

5. Resmi matbaanın fırkaya mal edilerek işletilmesini veya Fırka'ya mensup bir hususi müteşebbise devredilmesini kendi mali kudretinizle mümkün ve muvafık görür müsünüz?

Aynı belge dizisi içinde Dahiliye Vekaleti tarafından vilayetlere gönderilen, vilayet gazeteleri ve matbaaları hakkında malumat talep eden bir belge daha vardır. Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 38 numaralı genelgesinden önce, 28 Ocak 1932'de vilayetlere gönderilen bu yazıda,⁸ yapılan tetkikat neticesinde, büyük masraflara rağmen vilayet gazeteleri ve matbaalarından istenilen faydanın elde edilemediği, bu yüzden matbaaların belirli merkezlere nakledilerek müteşebbislere devredilmesinin ve vilayet gazetelerinin de müteşebbisler eliyle çıkarıl-

6 Bu konuyla ilgili bazı arşiv belgeleri için bkz. BOA, MF. MKT. 68/ 93, H. 16-10-1298; BOA, DH. UMVM, 15/16, H.27-10-1337; BOA, DH. UMVM, 9/31, H. 9-1-1334.

7 BCA, Siyasi Partiler/Cumhuriyet Halk Partisi 490-1-0-0/1932.

8 BCA, Siyasi Partiler/Cumhuriyet Halk Partisi 490-01/ 1932.

masının düşünüldüğü belirtilmiş ve vilayetlerden bu konuda gerekli tetkiklerin yapılması istenmiştir.

1930'lar Türkiye'de hâlen tek parti iktidarının sürdüğü, devletle parti-nin özdeşleştiği yıllardır. Bu dönemde Cumhuriyet Halk Fırkası'nın tek parti yönetimini pekiştiren uygulamaları aynı zamanda devletin kararları demektir. Dolayısıyla her ne kadar 38 numaralı genelgede amaç "Fırkanın neşriyat işlerini tanzim" olarak belirtilmiş olsa da genelge ile Dâhiliye Vekâleti'nin çalışması birlikte düşünüldüğünde, acaba bu genelge vekaletin çalışmasının bir uzantısı mı sorusunu akla getirmektedir. Nitekim devlet-parti özdeşliği göz önünde bulundurulduğunda, Vekâlet'in 1932'nin başında aldığı bu kararın üzerinden sadece 2 ay kadar sonra Cumhuriyet Halk Fırkası'nın böyle bir çalışmaya girişmesi, cevaplanması istenen sorulardan birinin "Resmî matbaanın fırkaya mal edilerek işletilmesini veya Fırkaya mensup bir hususî müteşebbise devredilmesini kendi mali kudretiniz ile mümkün ve muvafık görür müsünüz?" olması bu şüphemizi destekler niteliktedir. Dâhiliye Vekâleti'nin talebine gelen cevaplardan hazırlandığı düşünülen listeye baktığımızda vilayet matbaalarının faydalı olmadığını bu yüzden ilgasını isteyen illerin sayısının, matbaaların olduğu şekliyle kalmasını isteyen illerden daha fazla olduğu görülür (Tablo 1).

Cumhuriyet Halk Fırkası'nın beş maddelik genelgesine taşradaki parti teşkilatlarınca verilen cevaplar 1933 yılı başlarına kadar gelmeye devam etmiştir. Belgeler incelendiğinde, her vilayetin bu beş maddeyi tafsilatlı bir biçimde cevaplamadığı görülür. Bazı vilayetler merkezde ve kazalarda bulunan matbaalar ve neşriyatı hakkında detaylı bilgi verirken, bazıları daha az malumat içeren kısa cevaplar vermiştir. Diğer illerden farklı olarak yalnızca İstanbul il teşkilatı, "*malum olduğu üzere vilayetimiz, resmî ve hususî matbaaların yoğunlaştığı bir ildir ve bu matbaaların sahiplerinin ekseriyeti azimesi fırkamıza mensuptur.*" şeklinde bir cevap göndermiş, ilgili genelgenin İstanbul'dan ziyade diğer vilayetler hakkında bilgi toplamak niyetiyle gönderildiğini düşündüğünden tafsilatlı bir cevaba lüzum görmemiştir.

Cumhuriyet Halk Fırkası'nın bu çalışmayı hangi niyetle yapmış olduğu bir tarafa, ilgili bölgelerin sakinleri tarafından tutulan bu kayıtlar, 1932-33 yıllarında taşrada faaliyette olan resmî matbaalar ile hususî matbaaların fiziki durumları, matbaa sahipleri ve üyesi oldukları siyasi partiler ile çıkarılmakta

olan gazeteler hakkında önemli bilgiler içeriyor.¹⁰ Özellikle vilayet matbaaları ile hususi matbaaların fiziki durumları hakkında belgelerde yer alan bilgiler, o yıllarda taşra matbaalarının vaziyeti hakkında birtakım çıkarımlarda bulunmaya olanak sağlayacak düzeydedir.

Belgelerin Tasnifi ve Değerlendirilmesi

Cumhuriyet Halk Fırkası'nın genelgesine 59 vilayet cevap vermiştir. Cevaplardan anlaşıldığı üzere bu vilayetlerin 37'sinde resmi matbaa (Vilayet Matbaası) vardır. Ancak 6 ilin vilayet matbaası çeşitli sebeplerle ya şahıslara devredilmiş ya da kullanılamaz hâledir. Bu iller Amasya, Urfa, Diyarbakır, Muğla, Malatya ve İçel'dir. Amasya, Urfa, Diyarbakır ve Muğla vilayet matbaaları 1932 yılı başlarında Cumhuriyet Halk Fırkası mensubu şahıslar tarafından satın alınarak işletilmeye devam etmiştir. Malatya vilayet matbaası kapatılmış, Kocaeli vilayet matbaası ismi belirtilmeyen bir şahsa satılmış, İçel vilayet matbaasının ise makine ve hurufatının kullanılamaz hâlde olduğu belirtilmiştir. 59 ilin 28'inde ise resmi bir matbaa mevcut değildir (Tablo 2).

30 ilde hususi matbaa bulunurken 29 ilde hususi matbaa yoktur. İl merkezleri dışında hususi matbaa bulunan kazalar olduğu da görülür. Bunlar: Adapazarı (Kocaeli), Merzifon (Amasya), Kilis (Gaziantep), Bartın (Zonguldak), Bafra (Samsun), Ayvalık (Balıkesir) ve Manisa'nın kazaları Akhisar, Salihli ve Kırkağaç'tır (Tablo 3).

8 vilayette resmi ya da hususi herhangi bir matbaa yoktur. Bu vilayetler: Artvin, Van, Muş, Erzincan, Siirt, Beyazıt (Ağrı), İçel, Cebelibereket ve Şebinkarahisar'dır. Buralarda basım işleri ya şapograf ve daktilo kullanılarak ya da duvarlara el ilanı şeklinde yazılar asılarak sağlanmaktadır. Yakın bir kazada ya da vilayette matbaa varsa ondan yararlanıldığı da görülmektedir. Örneğin, Şebinkarahisar Giresun'daki matbaadan, Cebelibereket (Osmaniye) ise Adana'daki matbaalardan yararlandıklarını belirtmiştir (Tablo 4).

Vilayetler içinde en çok hususi matbaa bulunun şehir İzmir'dir. Parti teşkilatının verdiği cevapta şehirdeki hususi matbaaların isimleri, sahipleri, adresleri detaylı bir şekilde belirtilmiştir. İzmir matbaalarında resmi ve hususi evrak dışında kitap, risale ve gazete basılmaktadır. *Anadolu* gazetesi, *Lölevan* gazetesi (Fransızca), *Hizmet* gazetesi, *Yeni Asır* gazetesi, *Çiftçi* ve *Ziraat* gazetesi bu matbaalarda

¹⁰ Bu yazıda yalnızca ilgili belge dizisi içerisindeki veriler tasnif edilip değerlendirilmiştir. Söz konusu yılda çeşitli sebeplerle belgelere kaydedilmemiş matbaa ve gazetelerin olabileceği gerçeği gözden kaçırılmamalıdır.

basılan gazetelerdir. Diğer vilayetlerdeki hususi matbaalarla karşılaştırıldığında İzmir matbaalarının, baskı makinelerinin ve hurufatının çok daha iyi durumda olduğu görülür (Tablo 7).

İzmir'den sonra en fazla hususi matbaanın bulunduğu vilayet Ankara'dır. Yeni Gün, Köy Hocası, İdeal, Davut Müfit matbaalarının yanı sıra Cumhuriyet Halk Fırkası'nın mülkiyetinde olan ve *Hakimiyet-i Milliye* gazetesini çıkaran Hakimiyet-i Milliye Matbaası Ankara'da faaliyette olan hususi matbaalardır. Ayrıca, diğer illerden farklı olarak Ankara'da bir vilayet matbaası yoktur ancak devlet kurumlarının matbaaları resmi matbaa olarak kaydedilmiştir. Buna göre TBMM Matbaası, Büyük Erkân-ı Harbiye Matbaası, Harita Umum Müdürlüğü Matbaası, Başvekalet Müdevvenatı Kanuniye Dairesi Matbaası, Umum Hapishane Matbaası Ankara'da faaliyette olan resmi matbaalardır.¹¹ İzmir ve Ankara'dan sonra en fazla hususi matbaanın bulunduğu vilayetler Trabzon (4), Afyon (4), Manisa (4), Samsun (3), Bursa (3), Adana (3)'dir. Geri kalan vilayetlerde bir ya da en fazla iki hususi matbaa kaydedildiği görülür (Tablo 3).

Hususî matbaa sahiplerinin büyük çoğunluğu Cumhuriyet Halk Fırkası üyesidir. Bu yüzden parti teşkilatları, vilayetin resmi matbaasının kapatılması durumunda firkanın neşriyat işlerini görmek için bu matbaalardan yararlanabileceklerini defaatle belirtmiştir. Cumhuriyet Halk Fırkası mensupları dışında, herhangi bir partiye üye olmayanların ya da kapatılan Serbest Cumhuriyet Fırkası ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası üyesi kişilerin yönetiminde olan matbaalar da vardır. Örneğin; Samsun merkezde faaliyet gösteren Aks-i Seda Matbaası sahibi Şefik Avni (Özüdoğru) Bey, Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Samsun Vilayet Ocağı reisidir. Trabzon Şark Matbaası sahibi Avukat Faik Ahmet Bey (Barutçu) Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın Trabzon teşkilatı başkanlığını yapmıştır. Kastamonu Açıksoz Matbaası sahibi Hüsnü Bey ise bir dönem Serbest Cumhuriyet Fırkası il idare heyeti görevinde bulunmuştur (Tablo 5).

Belgelerde hususi matbaalar ile ilgili bilgi verilirken matbaa sahipleri hakkında bazı kişisel notların düşüldüğü de görülür. Örneğin Trabzon'dan gelen cevapta Yeni Yol Matbaası sahibi Bekir Sükûti Bey ve matbaası için "Matbaanın idaresi yolunda olmadığı gibi harfleri de kâfi derecede değildir. Bekir Sükûti Bey zabıt ve rabtı yolunda olmayan bir arkadaş olduğu için matbaasında dahi intizam temin edilememiştir." ifadesi yer alır. İstiklal Matbaası sahibi olup bir

11 BCA, Siyasi Partiler 490-01/1932.

dönem Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın Trabzon teşkilatının başkanlığını da yapmış olan Avukat Faik Ahmet Bey içinse "Bu matbaa sahibinin şahsiyetinden dahi anlaşılacağı veçhile fırkamız haricinde olup mukabil ve muhalif neşriyatın merkezietini her zaman muhafaza etmektedir." şeklinde bir not düşünülmüştür.¹²

Genelgeye verilen cevaplardan anlaşıldığı üzere, taşrada faaliyette olan hususi matbaaların çoğunun hurufatı ve baskı makineleri çok iyi durumda değildir. Nitelikli yayın yapabilecek durumda olmayan bu matbaalarda çok kısıtlı imkanlarla daha küçük ölçekli basım işleri yapılmaktadır. Vilayet matbaalarında ise durum çok farklıdır. Belgelerde, bütçesi ve idaresi vilayetin uhdesinde bulunan bu matbaaların makine ve hurufatının oldukça muntazam olduğu sık sık vurgulanan hususlardan biridir. Öyle ki, bazı vilayetlerden gelen cevaplarda o vilayetin resmi matbaasının büyük ve iyi işleyen bir idari organizasyona sahip olduğu, partinin matbaayı satın alsa bile bu organizasyonu devam ettirecek yeterli teknik elemana sahip olmadığı belirtilmiştir.¹³

Vilayet matbaalarının teknik şartları muntazam olsa da mali açıdan değerlendirildiğinde bu matbaalardan çok büyük bir kazanç elde edilmediği görülmüyor. Bazı vilayet matbaalarının senelik varidatının masrafını karşılayamadığı ve matbaaların açık verdiği anlaşılmaktadır. Örneğin 1931 mali senesinde Samsun Vilayet Matbaası ve gazete masrafları toplamda 5450 lira tutmuş (yalnız matbaanın masrafı 3827 liradır), varidat olarak bütçeye 6752 lira konmuş fakat 4384 lira tahakkuk etmiştir.¹⁴ Yani matbaa 1931'de 1066 lira açık vermiştir. Kocaeli Vilayet Matbaası'nın da makineleri ve hurufatı yeni ve iyi olmasına rağmen varidatı her sene masrafına tekabül etmediğinden Vilayet Meclisi tarafından satılmasını karar verilmiştir.¹⁵ Amasya Vilayet Matbaası da aynı sebepten fırka üyesi Hüsnü Bey'e devredilmiştir.¹⁶ Bir müdür, baş muharrir, üç mürettip ile bir odacıdan oluşan kadrosuyla Yozgat Vilayet Matbaası'nın ise senelik masrafı 500 lira iken hasılatı bunun yarısıdır.¹⁷ Samsun, Sinop, Tekirdağ, Kars, Bilecik ve diğer bazı vilayet matbaalarında da durum benzerdir.

12 BCA, Siyasi Partiler 490-01/ 1932.

13 Samsun, Bursa, Kastamonu, Balıkesir, Muğla vilayetlerinden gelen cevaplar bu yöndedir.

14 BCA, Siyasi Partiler 490-01/1932.

15 BCA, Siyasi Partiler 490-01/1932.

16 BCA, Siyasi Partiler 490-01/1932.

17 BCA, Siyasi Partiler 490-01/1932.

Belgelerde vilayet matbaalarının neşriyatı hakkında bilgilere de tesadüf edilmektedir. Sivas, Kayseri, Samsun, Kastamonu, Kırklareli ve Edirne vilayet matbaalarında çeşitli evrakın yanı sıra gazete ve mecmualar neşredilmektedir. Örneğin, Sivas Vilayet Matbaası'nda haftalık olarak çıkan *Kızılırmak* gazetesi, *Sivas gazetesi*, *Yevmi Ajans ve* ismi belirtilmeyen bir mecmua basılmaktadır. Kayseri Vilayet Matbaası, haftada iki gün çıkan (Pazartesi ve Perşembe) *Kayseri* gazetesini neşretmektedir. Kastamonu Vilayet Matbaası,¹⁸ resmi her türlü evraktan başka *Kastamonu* gazetesinin basımını yapmaktadır. Kırklareli Vilayet Matbaası *Vilayet* gazetesini, Samsun Vilayet Matbaası *Samsun* gazetesini, Kütahya Vilayet Matbaası resmi *Kütahya* gazetesini, Edirne Vilayet Matbaası da *Millî Gazete* adında bir gazete neşretmektedir (Tablo 6).

Bazı vilayetlerin, vilayet matbaası ve gazetesinin basım adedini, abone sayısını, bütçesini, matbaa çalışanlarını ve ücretlerini dahi kaydettikleri görülür. Samsun, Muğla ve Yozgat parti teşkilatlarından gelen cevaplarda bu bilgiler açıkça yer alır. Samsun il teşkilatı cevabında, gerektiğinde fırkanın da istifade ettiği vilayetin resmî gazetesi olan *Samsun* gazetesinin resmi ilanları, *Ahali* gazetesinin ise hususi ilanları ihtiva ettiğini bildirmektedir. Bundan dolayı her iki gazeteyi de sadece ilanlarla alakadar olanlar almaktadır. Gazetelerin buna rağmen ayakta durabilmelerinin sebebinin ise *Samsun* gazetesinin vilayet bütçesinin yardımına mazhariyeti, *Ahali* gazetesinin ise hususi ilanlardan sağladığı hasılat olduğu belirtilir. *Ahali* gazetesi sadece ilanlar için çıkarılmakta ve parasız dağıtılmaktadır.¹⁹

Samsun, haftada üç yüz adet basılmaktadır. Basılan nüshaların kırk elli adedi şehir dâhilinde beşer kuruştan satılır, elli atmış adedi ilan sahiplerine gönderilir, geri kalanı ise mübadele suretiyle gazetelere, resmi makamlara ve bu makamların teşekküllerine parasız dağıtılır. Gazetenin dokuz abonesi vardır. Mülhakatta abonesi olmadığından muhabir ve tahsildarı yoktur. Senelik hasılatı iki bin ila iki bin beş yüz lira arasındadır. Vilayet matbaasının müdürü otuz iki senelik bir mütehasıs olduğundan matbaanın hem umumi makinisti hem de mürettip ve mücellitlerin şefidir. Ayrıca, matbaada hususi bir makinist olmadığından makinelere kâğıdı mürettipler verir. Matbaa ve gazete mesaisi de birleştirilmiştir.

¹⁸ Kastamonu Vilayet Matbaası hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Lütfi Seymen, "Taşbaskıdan Hurufata: Kastamonu Vilayet Matbaası ve Bastığı Kitaplar," *Üsküdar'a Kadar Kastamonu*, haz. Lütfi Seymen (İstanbul: YKY, 2008), 287-297.

¹⁹ BCA, Siyasi Partiler 490-01/ 1932.

Mürettepler haftanın dört günü gazeteyle, iki günü de diğer evrak işleriyle meşgul olurlar. Matbaa için ayrılan ödeneğin yarısı gazeteye, yarısı da matbaaya ve diğer evrak işlerine sarf olunur. Vilayet matbaasının çalışanları ve aldıkları ücretler ise şöyledir:²⁰

Lira	Matbaanın 1932 Senesi Kadrosu
110	Matbaa Müdürü, Makinist, Muhasip
60	Gazete Muharriri (Haziran 1932'den sonra kapatılmıştır)
60	Sermürettep, Makine Kâğıt Vericisi
60	Mürettep
45	Mürettep
50	Mücellit, Müvezzi, Odacı
385	Yekûn

Samsun, genelgedeki beş maddeye bir madde daha ekleyerek, vilayet dahilinde çıkarılması düşünülen bir gazeteye dair teferruatlı malumat vermiştir. İlgili yazıda, il teşkilatının fırkaya ait bir gazete çıkarmayı düşündüğü ancak iki sebepten ötürü buna bir türlü cesaret edemediği belirtilir. Bu sebeplerin ilki, görsellik ve muhteva bakımında oldukça iyi olan İstanbul ve Ankara gazetelerinin bir iki gün içinde Samsun'a ulaşabilmesi, çıkarılacak gazetenin ise bunlarla rekabet edecek kuvvette olamayacağı düşüncesidir. Hâlihazırda çıkmakta olan iki yerel gazetenin İstanbul ve Ankara gazeteleri karşısında can çekiştiği, aynı akıbete uğramamak için öncelikle iyi bir tahrir heyetinin oluşturulmasının şart olduğu ifade edilir. İkinci sebep ise, hâlihazırda var olan iki gazetenin ayarında bir üçüncü gazetenin çıkarılmasının faydalı olmayacağıdır.²¹

Muğla teşkilatından gelen cevapta da hem vilayet matbaası hem de çıkarılan *Halk* gazetesi hakkında detaylı bilgiler vardır. Vilayetin matbaası 1927'de Cumhuriyet Halk Fırkası'na satılmış, vilayet matbaası tarafından çıkarılan *Halk* gazetesi de fırka tarafından çıkarılmaya devam etmiştir. 1932'de gazetenin günlük baskı sayısı 600'dür. Bunun 450'si teşkilatın vilayet, kaza, nahiye, köy ve ocak heyetlerine aittir. Şahsi abone sayısı ise 150'dir. Köy teşkilatının ekserisinden para alınmamaktadır. Memur ve müstahdem kadrosu mali sebepler yüzünden asgari düzeye indirilmesine rağmen gazetenin aylık 500 lira maaş gideri vardır.

²⁰ BCA, Siyasi Partiler 490-01/1932.

²¹ BCA, Siyasi Partiler 490-01/1932.

Gazete ve matbaanın senelik 600 lira masrafına rağmen abonelik bedelleri vs. geliri 200-300 lira kadardır.²² Parti teşkilatı, artık daha fazla tasarruf edilecek şeylerinin kalmadığını, zaten haftada üç gün çıkan gazetenin yayın hayatını sürdürebilmesi için nakdî yardıma ihtiyaç duyduklarını aksi hâlde gazetenin kapatılacağını ilaveten belirtmiştir.

Makineleri ve hurufatı yeni ve iyi durumda olan Yozgat Vilayet Matbaası'nın kadrosunda bir müdür, baş muharrir, üç mürettip ve bir odacı vardır. Resmî vilayet gazetesinin de basıldığı matbaanın hem müdürü hem de gazetenin baş muharriri Cumhuriyet Halk Fırkası üyesi Refet Bey'dir.²³ Oldukça büyük meblağlar sarf edilerek kurulan Balıkesir Vilayet Matbaası ise her gün çıkan *Türk Dili*, haftada bir çıkan *Balıkesir* ve on beş günde bir çıkan *Gençler Yolu* isimli gazetelerin basımını yapmaktadır. Matbaada saatte 3100-3500 baskı yapan büyük bir baskı makinesi, saatte 900-1100 baskı yapan diğer bir (eski sistem) makine ile saatte 1300-1800 baskı yapan bir pedal makinesi vardır. Balıkesir Vilayet Matbaası resmî dairelerin, hususî yerlerin ve ticarethanelerin kitap, defter, ilan ve her türlü basım işini yapmaktadır. Bunların yanı sıra, kazalardan ve diğer vilayetlerden de sipariş almakta, alınan siparişleri günü gününe ve muntazam bir biçimde basıp göndermektedir.²⁴

Cumhuriyet Halk Fırkası'nın, vilayet matbaası satışı çıkarsa teşkilatın matbaayı satın alıp alamayacağı, mali kudretin buna yeterli olup olmadığı sorusuna, hemen hemen bütün il teşkilatları ekonomik durumlarının vilayet matbaasını alacak kudrette olmadığını belirten cevaplar vermiştir. Bazı vilayetler ise, merkez teşkilatından kendilerine mali bir destek yapılırsa ancak o zaman resmî matbaayı satın alabileceklerini belirtmişlerdir. Dâhiliye Vekâleti'nin çalışmasında vilayet matbaalarının ilgasını isteyen illerin sayıca daha fazla olduğunu yukarıda belirtmiştik. Belgelerden anlaşıldığı üzere parti teşkilatları, özellikle mali sebeplerden ötürü vilayet matbaalarına vilayet idarelerinden farklı yaklaşmaktadır.

22 BCA, Siyasi Partiler 490-01/1932.

23 BCA, Siyasi Partiler 490-01/1932.

24 BCA, Siyasi Partiler 490-01/1932.

Tablo 1

Vilayet Matbaalarının İpkasını İsteyen Vilayetler	Vilayet Matbaalarının İlgasını İsteyen Vilayetler
Bolu	İsparta
Bursa	Ankara
Çorum	Amasya
Tokat	Rize
Çankırı	Kütahya
Aksaray	Gümüşhane
Mersin	Erzincan
Kars	Hakkâri
Edirne	Cebelibereket
Kırklareli	Gaziantep
Tekirdağ	Maraş
Sivas	Urfa
Erzurum	Malatya
Sinop	Yozgat
Kırşehir	Eskişehir
Kastamonu	Samsun
Bilecik	İçel
Konya	Kocaeli
Kayseri	İstanbul
	Mardin
	Elâzığ
	B.U. Müfettişlik (Ankara)

Kaynak: BCA, Siyasi Partiler /Cumhuriyet Halk Partisi 490-1-0-0/1932, Poz 1-107.

Tablo 2: 1932-33 Yıllarında Vilayet Matbaası Olan ve Olmayan İller ve Kazalar

Vilayet Matbaası Olan İller ve Kazalar	Vilayet Matbaası Olmayan İller ve Kazalar
Malatya (kapatılmış)	Afyon
Niğde	Zonguldak
Kırklareli	Gaziantep
Isparta	Aydın
Tekirdağ	Muğla (Cumhuriyet Halk Fırkası'na devredilmiş)
Samsun	Eskişehir
Edirne	Maraş
Denizli	Van
Balıkesir	Ankara (vilayet olarak yok)
İçel (kullanılmıyor)	Adana
Yozgat	Trabzon
Bolu	Amasya (şahsa devredilmiş)
Kırşehir	Rize
Kastamonu	İzmir
Erzurum	Muş
Çanakkale	Giresun
Bilecik	Manisa
El aziz	Beyazıt
Kütahya	Urfa (şahsa devredilmiş)
Tokat	Diyarbakır (şahsa devredilmiş)
Çankırı	Artvin
Sivas	Malatya (kapatılmış)
Çorum	Erzincan
Niğde	Mersin
Kayseri	Antalya
Bursa	Afyon
İstanbul	Gaziantep

Gümüşhane	Kocaeli (satılmış)
Kocaeli (satılmış)	Ordu
Kars	
Sinop	
Samsun	
Mardin	
Aksaray	
Amasya (şahsa devredilmiş)	
Muğla (Cumhuriyet Halk Fırkası'na devredilmiş)	

Kaynak: BCA, Siyasi Partiler/Cumhuriyet Halk Fırkası 490-0-0-1/1932, Poz 1-107.

Tablo 3: 1932-33 Yıllarında Hususi Matbaa Olan ve Olmayan İl ve Kazalar

Hususi Matbaa Olan İller ve Kazalar	Adet	Hususi Matbaa Olmayan İller
Kırklareli	1	Malatya
Edirne	2	İçel
Mersin	2	Niğde
Antalya	1	Isparta
Ordu	1	Tekirdağ
Afyon	4	Yozgat
Balıkesir	2	Bolu
Erzurum	1	Kütahya
Gaziantep (Merkez)	2	Tokat
Gaziantep (Kilis kazası)	1	Çankırı
Kastamonu	2	Çorum
Denizli	1	Gümüşhane
Adana	3	Amasya
Aydın	1	Kocaeli
Trabzon	4	Kars
Muğla	1	Sinop

Elaziz	1	Çanakkale
Eskişehir	2	Bilecik
Sivas	1	Kırşehir
Kayseri	1	Aksaray
Samsun (Merkez)	3	Mardin
Bafra (Samsun kazası)	1	Erzincan
Kocaeli (Merkez)	1	Cebelibereket
Kocaeli (Adapazarı kazası)	1	Artvin
Maraş	1	Şebinkarahisar
Ankara	5	Siirt
Bursa	2	Van
İzmir	25	Muş
Rize	1	Beyazıt
Giresun	1	
Zonguldak	2	
Manisa (Merkez kazası)	1	
Akhisar (Manisa kazası)	1	
Kırkağaç (Manisa kazası)	1	
Salihli (Manisa kazası)	1	
İstanbul	belirtilmemiş	
Urfa	1	
Diyarbakır	1	
Amasya (Merzifon kazası)	1	
Amasya	1	

Kaynak: BCA, Siyasal Partiler/Cumhuriyet Halk Partisi 490-1-0-0/1932, Poz 1-107.

Tablo 4: 1932-33'te Matbaa Olmayan İller (Resmi ya da Hususi)

İl	Matbaa İşleri Nasıl Sağlanıyor
Cebelibereket (Osmaniye)	Adana'daki matbaalardan yararlanıyor
İçel	Şapograf baskı kullanılıyor
Artvin	belirtilmemiş
Şebinkarahisar	Giresun vilayet matbaasını kullanıyor
Siirt	belirtilmemiş
Van	Duvarlara el ilanı asılmak suretiyle
Muş	Duvarlara el ilanı asılmak suretiyle
Beyazıt	belirtilmemiş
Erzincan	belirtilmemiş

Kaynak: BCA, Siyasi Partiler/Cumhuriyet Halk Partisi 490-1-0-0 / 1932, Poz 1-107.

Tablo 5: 1932-33 İl ve Kazalardaki Hususi Matbaalar ve Neşriyatı

İl	Matbaa adı	Sahibi	Neşriyat
Kırklareli	Trakya'da Yeşil Yurt	Muharrir Ali Rıza Bey	
Edirne	Edirne Postası	Emin Necdet Bey	<i>Edirne Postası</i> gazetesi
Edirne	Mustafa Efendi Matbaası	Mustafa Efendi	Kartvizit vs.
Mersin	Doğru Öz	Ata Bey	
Mersin	Yeni Mersin	Fuat Bey	<i>Yeni Mersin</i> gazetesi
Antalya	Antalya Matbaası		
Ordu	Tekâmül Matbaası	Ali Rıza Şükuh Bey	<i>Tekâmül</i> gazetesi
Afyon	Haber Matbaası	Fırka Vilayet İdare Reisi Mahir Bey	
Afyon	Doğan Matbaası	Fırka Mensubu Doğan Bey	
Afyon	İkaz Matbaası	Avukat Koçzade Şükrü Bey (ikinci gruptan)	
Afyon	Zafer Matbaası	Koçzade Şükrü Bey'in biraderi Arif Bey	
Gaziantep	CHF Matbaası	Cumhuriyet Halk Fırkası	
Gaziantep	Matbaacı Rüştü Efendi'nin Matbaası	Matbaacı Rüştü Efendi	

Gaziantep (Kilis)	Ragıp Efendi Matbaası	Kilis gazetesi sabık başmuharriri	
Denizli	Yeni Matbaa	Salih Zeki ve Ahmet İhsan Bey	
Zonguldak (Merkez)	Zonguldak Karaelmas Matbaası	Kara Oğuz Bey	
Zonguldak (Bartın)	Bartın Memleket Matbaası	İbrahim Cemal Bey	
Aydın	Aydın Matbaası	Eczacı Şevket Bey ve şeriki Kemal Bey	
Muğla	CHF Matbaası	CHF	<i>Halk gazetesi</i>
Elaziz	Turan Matbaası	İhsan Bey	
Eskişehir	Sakarya Matbaası	Cumhuriyet Halk Fırkası İl Teşkilatı	
Eskişehir	Yıldız Matbaası	Hüseyin Bey (18-20 yaşlarında biri)	
Sivas	Kitapçı Kâmil Bey Matbaası	Kitapçı Kâmil Bey	
Kayseri	Yeni Matbaa	Mülazımzade Kâmil Bey	Evrak ve Defter, vs.
Kocaeli (Adapazarı)	İkbal Matbaası	Mehmet Emin Bey	
Kocaeli (Adapazarı)	Adapazarı Matbaası	9-10 kişiden oluşan bir şirket	
Maraş	Adı yok	Ali Galip ve Mehmet Akif Bey	<i>Halkın Sesi gazetesi</i>
Ankara	Yeni Gün Matbaası	Yunus Nadi	
Ankara	İdeal Matbaası	Mürettip Vehbi Efendi	
Ankara	Köy Hocası Matbaası	Ali Vahit Bey	
Ankara	Davut Müfit Matbaası	Mürettip Davut Efendi	
Ankara	Hâkimiyet-i Milliye	Cumhuriyet Halk Fırkası İl Teşkilatı	<i>Hâkimiyet-i Milliye gazetesi</i>
Bursa	Bizim Matbaa	İsmail Efendi (Tatar)	<i>Halkın Sesi gazetesi</i>
Bursa	Ahmet Refik Matbaası	Hacı Mehmet oğlu Ahmet Refik Bey	<i>Yeni Fikir gazetesi</i>

Adana	Türk Sözü Matbaası	Mersin mebusu Ferid Celal Bey	
Adana	Yeni Adana	Ahmet Remzi Bey	
Adana	Halk Matbaası	Mehmet Rasim Bey	<i>Halk</i> gazetesi
Balıkesir	Türk Pazarı	Mustafa Selahattin Bey (muallim)	<i>İstiklal</i> gazetesi (Serbest Fırkanın), ilan vs. ile yalnızca Ayvalık kazasının tab işleri
Balıkesir (Ayvalık)	Ayvalık Matbaası	CHF mensubu bir şahıs	Kaza ihtiyaçları ve küçük bir kıt'ada gazete çıkarmakta.
Trabzon	Yeniyol Matbaası	Bekir Sükûti Bey	<i>Yeniyol</i> gazetesi
Trabzon	İkbal Matbaası	Eyüpzade Osman Bey	
Trabzon	İstikbal Matbaası	Hürmet Efendi	
Trabzon	Şark Matbaası	Avukat Faik Ahmet Bey (eski Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası Trabzon teşkilat başkanı)	
Erzurum	Dokuzuncu Kolordu Matbaası	Dokuzuncu Kolorduya Ait	
Kastamonu	Açıksöz Matbaası	Hüsnü Bey (eski serbest Fırka idare heyetinden)	<i>Açıksöz</i> gazetesi
Kastamonu	Hayrettin Matbaası	Hayrettin Bey	
Samsun (Merkez)	Ahali Matbaası	İsmail Cenani Bey	
Samsun (Merkez)	Şems Matbaası	Süreyya Beyzade Edip Bey	<i>Ahali</i> gazetesi (muayyen zamanlarda)
Samsun (Merkez)	Aksi Seda Matbaası	Şefik Aynı Bey (eski Serbest Cumhuriyet Fırkasının Samsun vilayet ocağı reisi)	Eskiden <i>İstiklal</i> gazetesini basmaktadır.
Samsun (Bafra)	Vatan Matbaası	Fırka Mensuplarından bir kiracı tarafından idare edilen fakat Bafra Belediyesi'nin malı olan bir matbaa	

Amasya (Merzifon)	Ali Efendi Matbaası	Mürettip Ali Efendi	
Amasya Merkez	Resmî matbaa iken şahsa devredilmiştir.	CHF mensubu Hüsnü Efendi	
Rize	Rize Matbaası	Mustafa Nuri Efendi	<i>Rize</i> gazetesi (haftada bir-vilayetin idaresinde)
İzmir	Ahenk Matbaası	Süleyman Şevket Bey	Risale, kitap ve gazete
İzmir	Bilgi Matbaası	Önceleri Bilgi şirketine ait olan matbaayı daha sonra Kahraman Bey isminde bir kişi alıyor. Kahraman Bey, Yeni Asır başmuharriri İsmail Hakkı Bey ve akrabasından birkaç kişi ile ortak olarak devam ediyor.	Gazete, kitap, vs.
İzmir	Hafız Ali Matbaası	Ispartalı Hafız Ali Bey	Risale, kitap, gazete, vs.
İzmir	Ticaret Matbaası	Reşit Halil Bey	<i>Çiftçi ve Ticaret</i> gazeteleri
İzmir	Marifet Matbaası	Fazıl Bey	Kitap, risale, gazete
İzmir	Cumhuriyet Matbaası	Azmi Bey	Kitap, risale, gazete
İzmir	İtimat Matbaası	Osman, Hasan ve Ömer Beyler	
İzmir	Abojoli Matbaası	Abajoli Efendi	Kitap, risale, vs.
İzmir	Nefaset Matbaası	İhsan ve Mürteza Beyler	
İzmir	Korsini Matbaası	Korsini Biraderler	
İzmir	Besalet Matbaası	Besalet Bey	
İzmir	Bensinyor Matbaası	Bensinyor Biraderler	
İzmir	Jak Matbaası	Jaklevi Efendi	
İzmir	Suhulet Matbaası	Hazim Bey	
İzmir	Meşher Matbaası	Hafız Efendi	
İzmir	Halk Matbaası	Mustafa Efendi	

İzmir	Hizmet Matbaası	Zeynel Besim Efendi	<i>Hizmet</i> gazetesi
İzmir	Yeni Asır	İsmail Hakkı, Behzat Arif, Şevket Ali	<i>Yeni Asır</i> gazetesi
İzmir	Halkın Sesi	Mehmet Sırrı Bey	
İzmir	Lölvüvan	Mehmet Sırrı Bey	<i>Lölevan</i> gazetesi (Fransızca)
İzmir	Anadolu	Haydar Rüştü Bey	<i>Anadolu</i> gazetesi
Manisa (Merkez)	Alaaddin Matbaası	Alaattin Efendi	
Manisa (Akhisar)	İş Matbaası	Mehmet Şevket Efendi	
Manisa (Salihli)	adı yok	Enver Efendi	
Manisa (Kırkağaç)	adı yok	Kerim Ağazade Mehmet Bey	
Giresun	Işık Matbaası	Cimşitzade Biraderler: Naci Bey: Vilayet Umum Meclisinde Aza ve Himaye-i Eftal Cemiyeti İkinci Reisi/ Matbaa m-Müdürü Nuri Bey: Fındık ve Zahir Borsası Komiseri ve Hilal Kulübü Reisi/ Yazı İşleri Şefi Sabri Bey: Matbaa Baş Mürettibi	<i>Yeşil Giresun</i> gazetesi (haftada bir)
Urfa	Resmi matbaa devrolunmuş	Eski vilayet gazetesi sahibi sahip ve mesulü Musa Kazım Bey'e	<i>Millî</i> gazete
Diyarbakır	Diyarbakır Matbaası (Vilayet matbaasıyken şahsa devredilmiş)	Tahsin Cahit ve Zekai Beyler	<i>Diyarbakır</i> gazetesi (haftada bir)

Kaynak: BCA, Siyasi Partiler/Cumhuriyet Halk Partisi 490-1-0-0 / 1932, Poz 1-107.

Tablo 6: Vilayet Matbaaları ve Neşriyatı

Vilayet Matbaası Olan İl	Vilayet Matbaası Neşriyatı
Denizli	
Yozgat	
Bolu	
Muğla (Halk Fırkasına satılmadan önce)	<i>Halk gazetesi</i>
Elâzığ	
Kütahya	<i>Kütahya vilayet gazetesi</i> (haftada bir defa)
Tokat	
Çankırı	Kitap, risale, hususi bir gazete, bilumum remi ve hususi evrak
Sivas	<i>Kızılırmak gazetesi</i> (haftalık), <i>Sivas gazetesi</i> , Yevmi Ajans, bir mecmua, müteferrik işler.
Çorum	
Kayseri	<i>Kayseri gazetesi</i> (haftada iki gün pazartesi ve perşembe çıkıyor)
Gümüşhane	
Kocaeli (satılmış)	
Kars	
Sinop	
Bursa	<i>Gazi Yolu gazetesi</i>
Çanakkale	
Bilecik	
Balıkesir	<i>Türk Dili gazetesi</i> (her gün), <i>Balıkesir gazetesi</i> (haftada bir), <i>Gençler Yolu</i> (on beş günde bir)
Kırşehir	
Erzurum	
Kastamonu	<i>Kastamonu gazetesi</i> , resmi her türlü evrak.
Samsun	<i>Samsun gazetesi</i> (resmî gazete-haftada bir), resmi ve hususi evrak ve defterler.
Amasya (CHF üyesi Hüsnü Bey'e devredilmiş)	

Aksaray	
Isparta	
Kırklareli	<i>Vilayet gazetesi</i>
Niğde	
İçel (kullanılamaz hâlde olduğu belirtilmiş)	
Malatya (kapatılmış)	
Denizli	
Tekirdağ	
Edirne	<i>Millî gazete</i>
Urfa (devredilmiş)	
Diyarbakır (devredilmiş)	
Mardin	

Kaynak: BCA, Siyasi Partiler/Cumhuriyet Halk Partisi 490-1-0-0 /1932 Poz 1-107.

Tablo 7: İzmir'deki Hususi Matbaalar

İsmi	Mahalli	Sahibi	Mülâhazat
Ahenk	Hacı Mahmut Sokak	Süleyman Şevket Bey	Makineleri orta derecededir. Eskidir. Hurufatı noksandır. Mamafih icabında risaleler kitaplar ve orta kıt 'ada gazete çıkartılabilir. Sahibi Süleyman Şevket Bey fırkaya mensuptur.
Bilgi	Havra Sokak	Bilgi şirketinin idi. Son günlerde Kahraman Bey isminde bir mübadil aldı. Yeni Asır başmuharriri İsmail Hakkı Bey ile akrabasından birkaç zatla ortaktır.	Makineleri iyidir. Hurufat ve tab vasıtaları iyidir. Gazete ve saire her şey yapabilir. Sahipleri fırkaya mensup değillerdir.

Hafız Ali	Bakırcılar civarında	Ispartalı Hafız Ali Bey ve Kemal Turan'dır	Bir büyük ve bir küçük makinesi vardır. Pedalları da vardır. Vesaiti iyidir. Kitap, risale, gazete vesaire basabilir. Sahibinin fırkaya mensup olduğu anlaşılamamıştır. Mamafih Isparta mebusu Kemal Turan Bey'in mukaddema alakası olduğuna göre vaziyet tayin olabilir.
Ticaret	Suluhan'da	Raşit Halil Bey'dir	Makinesi büyüktür ve mükemmeldir. Her şey basabilir. Bu matbaada <i>Çiftçi</i> ve <i>Ticaret</i> gazeteleri çıkmaktaydı. Sahibi Fırkaya mensuptur.
Marifet	Yemiş Çarşısı	Fazıl Bey	Orta derecede makineleri vardır. Hurufatı nokсандır, piyasada vaziyeti iyi değildir. Kitap, risale ve orta kıt'a da gazete basabilir, fırkaya mensupsa da zayıftır.
Cumhuriyet	Yemiş Çarşısı	Azmi Bey	Kitap, risale vesaire ve küçük kıt'a da gazete basabilir, büyük makinesi yoktur. Sahibi fırkaya mensup değildir.
İtimat	Kordon	Osman, Hasan ve Ömer Beyler	Makineleri küçüktür, orta derecede kitap, risale basabilir, vesaire iş yapabilir. Sahipleri fırkada mukayyet değildir.
Abajoli	Yemiş Çarşısı	Abojoli Efendi	Orta derecede makineleri vardır. İyi iş yapabilir, kitap ve vesaire basabilir.

Nefaset	Yemiş Çarşısı	İhsan ve Mürteza Beyler	Küçük iş yaparlar, büyük makineleri yoktur. Fırkaya dâhil değillerdir.
Korsini	Kordon	Korsini Biraderler	Ortaya yakın bir matbaadır. Ortaya yakın iş yapabilirler.
Besalet	Yeři Çarřı'da	Besalet Bey	Küçük kıt' a da iş yapabilir, alet ve edevatı yenidir. Sahibi fırkaya kayıtlı değildir.
Bensinyor	Kuyumcular Çarşısı	Bensinyor Biraderler	Küçüktür, ticari işler yaparlar.
Jak	Kavaflar Çarşısı	Jaklevi Efendi	Küçüktür, ticari işler yaparlar.
Sühulet	Yemiş Çarşısı	Hazim Bey	Pedal işleri yapar, sahibi fırkaya dahildir.
Meşher	Halim Ağa Yeni Yolda	Hafız Efendi	Küçük işler yapar.
Halk	Halim Ağa Çarşısı	Mustafa Efendi	Küçük işler yapar.
Hizmet	Beyler Sokağı	Zeynel Besim Bey	Sahibi Zeynel Besim Bey'dir. Fırka mücadeleleri esnasında damadı Orhan Rahmi Bey'e devretti. Serbest Fırka zamanında ayrıldı. Hâlâ avdet etmedi. Orhan Rahmi Bey fırkaya yeni girdi. Makineleri eski olmakla beraber gazete basabilmektedir.
Yeni asır	Gazi Bulvarı'nda	İsmail Hakkı, Behzat Arif, Şevket Ali Beyler	Makineleri ve vesaiti iyidir. İsmail Hakkı Bey Serbest Fırka zamanında fırkamızdan ayrıldı henüz avdet etmedi. Diğerleri fırkaya mensup değillerdir.

Halkın Sesi	Birinci Kordon	Mehmet Sırrı Bey	Fırkaya girmemiştir. Makineleri orta derecedir. Vesaiti bir gazeteyi idare edebilecek derecedir.
Lölüvan	Birinci Kordon	Mehmet Sırrı Bey	Kanber oğlu Mişel Efendi'nin idaresindedir. Halkın Sesi Matbaası ile beraberdir.
Anadolu	Eski Gümrük	Haydar Rüştü Bey	Denizli Mebusu olmakla tabii fırkaya mensuptur. Makineleri iyidir. Vesaiti de iyidir.
Meşrutiyet	Bensinyor Biraderler	Kuyumcular 'da	Bilgi verilmemiş
İkbal	Lion Bey	Yeni Kavaklar Çarşısı	Bilgi verilmemiş
Pisali	Pisali Bey	Yeni Faturaacılar	Bilgi verilmemiş
Yeni Matbaa	Bilgi verilmemiş	Bulvar Borsa İttisalinde	Bilgi verilmemiş

Kaynak: BCA, Siyasal partiler/Cumhuriyet Halk Partisi 490-01/1932.

